№ 3. ՅՈՒՆՎԱՐԻ 20 (ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1) 1877 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 20 (ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1) № 3.

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 7 ռուբլ, կէս տարվանը 4 ռուբլ։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը, պ. Ծատուրեանի և Արասխանեանի խանութում։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ„

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ՄՇԱԿ

ԼՐԱԳԻՐԸ

կը հրատարակվի այս 1877 թւից շաբաթը երկու անգամ։ Տարեկան գինը 7 ռուբլ, կէս տարվանը 4 ռուբլ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մահմետական կղերականութիւն։—Ներքին տեսութիւն։ Թուրքաց «Ակինչի» լրագրի առաջնորդող յօդվածը։ Գիրք գիւղի հասարակութեան վճռով սկսած գործը։ Նամակ Մօսկվայից։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Թիւրքիա։ Նամակ Թիւրքիայից։ Արտաքին լուրեր։—Յայտարարութիւններ։

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ թոյլ տուած Լօտարէայի Մանածօղովի կողմից որ հաստատված է յօգուտ բարեգործական և դաստիարակական հիմնարկութիւնների Կովկասում և Անդրկովկասում, որ գտնվում է Մեծ Իշխանուհի Օլգա Ֆեօդորօվնայի Օգոստափառ հովանաւորութեան տակ, ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐՈՒԹԵԱՆ թոյլտւութեամբ յայտնվում է՝

1) Վերջնական և առանց որ և է փոփոխութեան ժամանակամիջոցը մանածօղովի գործունէութեան աւարտման, նշանակվում է փետրվարի 12-ը 1877 թւի, որ խաղարկութեան օրից կը կազմի մի տարի։

2) Այդ ժամանակի ընթացքում ամբողջ օպերացիայի հաշիւը կը վերաքննվի։

3) Մանածօղովը խոնարհաբար խնդրում է այն անձանց և հիմնարկութիւնները, որոնք դեռ չեն վերցրել իրանց ստացվածները, կամ տոմսակների ծախելու մասին հաշիւ չեն ներկայացրել, շտապէին այդ կատարել, դիմելով ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐՈՒԹԵԱՆ պալատական կանտօրայի (Придворная Контора) հասցէով, Թիֆլիս։

4) Առաջիկայ փետրվարի 12-ին կը փակվի Մանածօղովի գործունէութիւնը, որ իրան արդար պարտաւորութիւն է համարում կատարեալ շնորհակալութեան զգացմունքով վերաբերվել դէպի այն ամեն անձինք և հիմնարկութիւններ, սրոնք բարեհաճել են գործակցել նրա նպատակներին։

և 5) Մնացած լրագիրներին թոյլ է տրվում արտատպել այդ յայտարարութիւնը։

1 (3)

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ԿՂԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ներկայ համարում մենք արտատպում ենք մի շատ զարմանալի յօդված Բագուի թուրքաց «Ակինչի» լրագրից։

Կարդալով այդ յօդվածը մարդը կը կարծէ, որ լրագրի խմբագիրը անպատճառ մի թուրք վարդապետ, մի մօլլա է, և երբէք չի հաւատայ որ այդ խմբագիրը մի ուսում առած, համալսարանի բնագիտական բաժնում իր բարձր ուսումը աւարտած մի երիտասարդ է։

Ի՞նչ անուն տանք այն համալսարանական մարդուն, որ տասն և իններորդ դարում ուխտագնացութիւններին կրթողական, քաղաքակրթական նշանակութիւն է տալիս, այն ինչ ամբոխի այդ տեսակ գումարումները, բացի կրօնական զգացմունքը ժողովրդի մէջ արմատացնելուց, միշտ նպաստել են ամենադիւրին կերպով տգէտ ամբոխի մէջ ամեն տեսակ նախապաշարմունքների և մոլեռանդութիւնների զարգացնելուն։ Ի՞նչ կրթողական ազդեցութիւն, ինչ լուսաւորող և պիտանի օգուտ կարող են բերել մի որ և է ազգի տգէտ և խաւար ամբոխի այս կամ այն տեղ գումարվելը, առանց որ և է կրթողական ոյժի առաջնորդութեան, առանց լուսաւորող ուղղութեան։

Իսկ ընդհակառակն, շատ ազգերի մէջ, որտեղ տօները անցնում են գինի խմելով, այդ տօնախմբութիւնների մէջ լինում է մի կրթողական, հասարակական, ազգային ուղղութիւն։ Թող պ. խմբագիրը այցելէր Եւրօպայի ժողովրդական, ազգային տօները....

Թուրք լրագրի խմբագիրը վերջացնում է իր յօդվածը, այո՛, շատ գեղեցիկ խօսքերով, խորհուրդ տալով տգիտութեան մէջ ընկած իր համազգայիններին հիմնել ուսումնարաններ, ուսում առնել... բայց ի՞նչ նպատակով... Նրա համար, ասում է նա, որ ուսանելով գոնէ իրանց համազգայինների լեզուն, մահմետական եղբայրները կարող էին ձգտել դէպի մահմետականութեան միութիւնը։

Ի՞նչ բան է այդ մահմետականութեան միութիւնը... մենք հաւատացած ենք, որ ինքն խմբագիրը լաւ չէ հասկացել իր ասածը....

Այդ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ մահմետական կղերականութիւն, մահմետական կաթօլիկութիւն։

Այդ մահմետականութիւնը, որ դարերով քրիստոնեաներին և հրէաներին բռնի իր հաւատին էր դարձնում, այժմ քարոզում է մահմետական եղբայրներին միութիւնը....

Ինչպէս կանուանէք դուք օրինակ մի ռուս, կամ մի այլ ազգի ուղղափառ խմբագրին, որ քարոզէր իր լրագրի մէջ, անտես առնելով այլ և այլ ազգութիւնները, բոլոր ուղղափառ ազգերի միութիւնը այլ և այլ միմեանցից բոլորովին տարբեր ծագումի՝ սլավօնացիներին յոյներին և ռումանացիներին,—ինչպէս կանուանէիք, եթէ ոչ կղերական։ Այդպէս է վարվում և կաթօլիկութիւնը։ Անտես առնելով, իր սրտում սպանելով անհատական զգացմունքը, նա կամենում է նոյն զգացմունքը սպանել և այլ և այլ կաթօլիկ ազգերի մէջ, միացնելով նրանց մի բարոյական գաղափարի մէջ, այսինքն հրաժարեցնել տալով նրանց ազգութեան գաղափարը՝ ենթարկել նրանց պապի, կաթօլիկ կենտրօնական հոգևոր իշխանութեանը։

Թո՛ղ մահմետական աշխարհը յետ տայ մեզ, յետ տայ քաղաքակրթութեանը խալամին բռնի կերպով դարձրած միլիօնաւոր հայ, վրացի, յոյն, սլավօնացի և այլ արիական ցեղերին պատկանող տարրերը, որոնց երակների մէջ վազում է ոչ թէ մօնգօլական ցեղի, այլ աւելի բարձր, քաղաքակրթութեանը աւելի ընդունակ ցեղերի արիւնը,—և թո՛ղ այն ժամանակ տեսնէ թէ ինչպէս կարող է նա քաղաքակրթվել իր խալամի միջոցով, սահմանափակելով իր շրջանը միմիայն մօնգօլական ցեղերով....

Մենք չէինք կարող մեզ երևակայել որ մի համալսարանական մարդու գլխից, այն էլ բնագէտից, կարող էր դուրս գալ այն ծայրայեղ կղերական միտքը, թէ կրօնի, այն էլ մահմետականութեան պէս սահմանափակ, ամեն մարդկային անհատութիւնը ոչնչացնող, սպանող կրօնի միջոցով պէտք է ձգտել այլ և այլ ազգերից, ցեղերից, քաղաքակրթութիւններից բաղկացած մի ամբողջ աշխարհի միութեանը, անտես առնելով ցեղերը, ազգութիւնները և լեզուն։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԱՑ «ԱԿԻՆՉԻ» ԼՐԱԳՐԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂ ՅՕԴՎԱԾԸ

Բագուի մէջ հրատարակվող թուրքաց «Ակինչի» լրագրի Դեկտեմբերի 22-ի անցեալ 1876 թւի համարի մէջ կարդում ենք հետևեալ զարմանալի յօդվածը։

«Յայտնի է, որ մարդը հոգնում է պարապմունքներից, իսկ հոգնելով ցանկանում է հանգստանալ։ Այդ պատճառով ամենահին ժամանակներից ամեն ազգերը շաբաթվայ մէջ վեց օր աշխատում են, իսկ եօթներորդ օրը հանգստանում են։ Բացի սորանից ամեն ազգի մէջ կան տօներ (բայրամ), որոնց նպատակը նոյնպէս հանգստանալն է։ Այն ազգերի մօտ, որոնց արգելված չէ գինու գործածութիւնը, այդ տեսակ տօներ շատ են և այդ տօները նրանք անցնում են քէֆերում, բայց որովհետև մեզ մօտ, մահմետականների մօտ, արգելված է գինու գործածութիւնը, իսկ առանց գինու քէֆ անել չէ կարելի, այդ պատճառով մեզ մօտ տօները քիչ են, և այդ տօների նպատակն էլ քէֆ անելը չէ։ Օրինակի համար մեր «Ղուրբան-բայրամի» տօնի նպատակը նրանում չէ, որ մարդիկ զոհեր բերէին, ուտէին և խնջոյք անէին։ Այդ տօնը ունի մի գլխաւոր նպատակ որ նրան աւելի էլ փառաւոր է անում՝ այդ տօնի ժամանակ ունևոր մահմետականները հաւաքվում են ուխտ Մէկկայի մէջ և այդ միջոցին տեղեկանում են փոխադարձ պահանջների և ցաւերի մասին, այսինքն «Ղուրբան-բայրամի» գլխաւոր փառաւորութեան պատճառը նրա մէջն է կայանում, որ այդ օրվայ ուխտագնացութիւնը մահմետականների իրանց մէջ և մահմետականութեան միաւորութեան նպատակ ունի (իտտիխադի իսլամ)։ Այդ պատճառով Մէկկայի ուխտաւորների նպատակը նրանում չէ միայն որ կատարելով ուխտը, վերադառնան իրանց տունը, այլ նրանում, որ տեսակցելով այնտեղ հաւաքված մահմետականների հետ, հարց ու փորձ անեն նրանց կեանքի եղանակի մասին և յարակցեն (մօտենան) եղբայրների հետ։»

«Այժմ հարցնում եմ ձեզ, եղբայրներ, արդեօք Մէկկա գնացող ձեզանից մէկը կատարում է այդ ճանապարհորդութեան գլխաւոր նպատակը։ Աւա՜ղ... ոչ ոք չէ կատարում, և չէ կարող կատարել, որովհետև մենք այնպիսի տգէտներ ենք, որ ընդունակ չենք ոչ թէ միայն ուրիշ ազգերը ճանաչել, այլ և եղբայրներին։ Եւ այդ պատճառով, եղբայրներ, հիմնեցէք ուսումնարաններ և ուսում առէք, որ գոնէ մեր եղբայրների լեզու սովորելով, մենք կարողանանք կատարել մահմետականութեան գլխաւոր պայմաններից մինը, այն է իրագործել մահմետականութեան միութիւնը։ Իսկ հակառակ դէպքում մեր գեղեցիկ «Ղուրբան-բայրամ» և Մէկկայի ճանապարհորդութիւնը կը նմանվի փայլուն շորերին, որոնք հագցրած են դիակի վրա։»

ԳԻՐՔ ԳԻՒՂԻ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎՃՌՈՎ ՍԿՍԱԾ ԳՈՐԾԸ

Անցեալ 1875 թւին ես ուղարկած էի «Մշակի» խմբագրութեան Գիրք գիւղի հա-

սարակութեան վճիռը, որոյ զօրութեամբ սկսված է այս հասարակութեան մէջ մի արժանաւոր գործ՝ սորա հասարակական կեանքը բարեկարգելու և տեղական աղքատ ուսումնարանի դրութիւնը ապահովելու նպատակաւ, մի կտոր հասարակական հողի անվարձ մշակութեամբ։ Այս վճիռը «Մշակի» խմբագրութիւնը բարեհաճել էր տպագրել նոյն թուականի 23-րդ համարում և առանձին՝ յարգելով իմ խնդիրքը, տպել էր նոյն վճռի երկու օրինակը և ուղարկել էր ինձ, որ ես էլ հասցրած եմ հոգաբարձուաց գործի մէջ պահելու համար։ Այնուհետև ես մտադիր էի այս օգտաւէտ ձեռնարկութեան մխիթարական հետևանքը իւրաքանչիւր տարի հաղորդելու ի գիտութիւն իմ սիրելի ազգայնոց և յուրախութիւն ազգասէր սրտից բայց ահա անցնում է երկրորդ տարին, ես չը կարողացայ իմ դիտաւորութիւնը կատարել, որովհետև գործը չէր յաջողվում այնպէս, ինչպէս ցանկալին էր։ Այս անյաջողութեան պատճառը երկարատև ուշադրութիւն էր, որ տևեց անցեալ տարվայ աշունքից մինչև այս տարվայ նոյեմբեր ամիսը և թոյլ չը տուաւ աշունքին յիշեալ հողի մի մասը սերմանելու, ինչպէս որ սահմանադրված էր. մանաւանդ որ նոյն աշունքին մեծ քանակութեամբ դաշտային մկներ էլ կային։ Մի այսպիսի երկարատև և սաստիկ երաշտութիւն, որ մի քանի հայաբնակ գիւղօրէից, այն է՝ Գիւքբու, Քիշխուրդի, Քեալբանդի, Գիւզարանու, Նորշէնի Ուչդալու, Սուլթանքենդի, Ղալակու և Բոզավանդու բոլոր վարուցանքսը և դաշտային խոտերը միանգամայն այրեց, փչացրուց,— մինչև հիմայ ոչ տեսված և ոչ լսված էր այս կողմերում։ Խեղճ ժողովրդականք զրկվեցին ամեն բերքից և նոցա մեծ մասի դրութիւնը այժմ էլ յուսահատական է, եթէ տէրութեան կողմից շուտով օգնութիւն չը հասնի հաց փոխ տալով, որոյ համար արդէն դրագրութիւն է բացված։ Գիւղական կեանքի ամենահարկաւոր անասուններից—այն է՝ լծկան գոմէշներից շատերը ապուր (խոտ կամ դարման) չը լինելու պատճառով ծախվեցան կիսագնի այնպէս, որ օրինակ Գիւք գիւղումը, որ բաղկացած է 216 տունից, մնում է միայն 50 զոյգ գոմէշ։ Այսպիսի նեղ դրութեան մէջ անյուսալի էր, որ վերոյիշեալ գործը շարունակութիւն ստանայ. բայց ի վերայ այսր ամենայնի Գիւքբու հասարակութեան հաստատակամքը յաղթող հանդիսացաւ բնութեան խստութիւններից և երբ որ նոյեմբեր ամսին սկսեց անձրև գալ, հասարակութիւնից մի քանի բարեմիտ անձինք սերմացու ցորեն ժողովելով, հասարակական հողի մի մասը սերմանեցին յօգուտ հասարակութեան և ուսումնարանին։ Սորա համար գարնան ժամանակին նոքա գութանով ցիլ արած էին. բայց որովհետև երաշտութիւն էր այն ժամանակ և հողը կարծրացած, այն պատճառով չը կարողացան վարելատեղ պատրաստել այնքան, որքան սահմանված է վճռի մէջ։ Բայց էլի մեծ պատիւ է նոցա և ապագայի համար մեծ յոյս, որ նոքա ներկայ թշուառ դրութեան մէջ յետ չը կանգնեցին այս օգտաւէտ գործից և որքան հնարաւոր էր, գործեցին։ Թէպէտ հասարակութեան մէջ կան մի քանի մարդիկ, որք ագիտաբար անհամակրութեամբ են նայում այս գործին և չեն մասնակցում աշխատութեան մէջ, բայց կան և այնպիսիք, որք մեծ եռանդով հետևում են այս գործը առաջացնելու. սոցա թւումն են ընտրված երեք հոգաբարձուներից մինը՝ Բաղդասար Քարամովը, որ թէպէտ կանօնադրութեան զօրութեամբ ազատ է մշակութիւնից, բայց կրկնապատիկ և եռապատիկ է աշխատում թէ անձամբ և թէ իրան գոմէշներով, և գիւղական դատաւորներից մինը՝ Տէրունի Ցարութիւն Պարսեղովը։ Ցանկալի էր, որ սոցա բարի օրինակը ազդեցութիւն ունենար մի քանի յամառների վերա, որոց դէմ գործ չէ դնվում կանոնադրութեան պատուհասող 6-որդ յօդվածը այն պատճառով, որ կանոնադրութիւնը մինչև յիմայ դեռ հաստատութիւն չէ ստացած պարոն նահանգապետից։ Այսպէս մինչև յիմայ յիշեալ հասարակական հողի արդիւնքը գոյացած է միայն նորա խոտատեղերից, որոյ խոտը ծախված է ոտի վերա անցեալ տարի 30 ր., իսկ այս տարի 5 ր. և այս գումարը մատենի մէջ գրած, շահացնվում է հոգաբարձուաց ձեռամբ։

Ամեն անգամ, երբ մտածում եմ իմ համագիւղացւոց նիւթական դրութիւնը բարւոքելու և նոցա ուշիմամիտ զաւակաց կրթութեան և դաստիարակութեան գործին նպաստելու միջոցների վերա, ես չեմ կարողանում չը յիշել Գիւքբեցի՝ պանդուխտ քաղաքներում առևտրական գործով պարապող՝ բազմաթիւ երիտասարդաց աններելի սառնասրտութիւնը դէպի իրանց թշուառ հայրենիքը։ Նոցա վերա ակնարկութիւն արած էի ես և իմ անցեալ տարվայ նամակումս, բայց իմ ձայնը դէպի նոցա եղաւ ձայն բարբառոյ յանապատի, նոցանից ոչ մինը գոնէ հետաքրքիր չեղաւ իմանալու, թէ արդեօք ի՞նչ հետևանք ունեցաւ հասարակութեան սկսած գործը։ Մարդ՝ քանի որ գիտէ, թէ ի՞նչ է պարտաւոր անելու, այնքան մեղադրելի չէ իւր պարտազանցութեանց մէջ. բայց հասկանալուց յետոյ, նորա անտարբերութիւնը՝ իւր բարոյական պարտաւորութիւնը կատարելու վերաբերութեամբ, դատապարտելի է... Իմ այս խօսքերը յարաբերվում են այն Գիւքբեցի երիտասարդներին, որք բնակում են Շամախի, Բաքու, Ղուբայ, Դարբանդ, Աստրախան, Մոսկվա և այլ քաղաքներում և որոնցից շատերը յայտնի են իրանց դրութեամբ և կարողութեամբ։ Նոքա այնքան են թւով, որ եթէ մի ընկերութիւն կազմեն իրանց մէջ յանուն Գիւքբու ուսումնարանին և նոցանից իւրաքանչիւրը նուիրէ տարեկան գոնէ 10 ր., ուսումնարանը սորանով կարող է նիւթապէս ապահովված լինել և մի արժանաւոր վարժապետ ունենալ, որից նա զուրկ է մինչև յիմայ իւր աղքատութեան պատճառով։ Այդ երիտասարդներից կան այնպիսիք, որք իրանց նշանակութեամբ առևտրական ասպարէզի մէջ կարող են, եթէ կամենան, մեծ նուիրատուութիւններ ժողովել յօգուտ ուսումնարանին թէ մեր ազգի և թէ օտարազգի բարերար անձինքներից. բայց ո՞ւր է՞ ո՞ւր են այդ պարոնները, առ այժմ կասեմ միայն՝ ով ունի ականջներ լսելու, թող լսէ։

Յիշեալ երիտասարդներից մինը՝ պարոն Պօղոս Միրզայեանցը, որ մի աղքատ մարդի որդի է, այս տարի 20 ր. փող է ուղարկել ուսումնարանի համար և 10 ր. էլ ուղարկել է «Մշակի» խմբագրութեան, որ այդ փողով ընթերցանութեան գրքեր առնվին և ուղարկվին Գիւք գիւղի ուսումնարանի աղքատ մանուկներին բաժանելու համար։ Սորա մասին «Մշակի» խմբագրութիւնը ծանօթութիւն էր տուած «Մշակի» 27 համարում, ասելով թէ՝ յիշեալ փողերը իբր նոյն Միրզայեանցի ձեռքով ընծայած է Բաքուայ բնակիչ Մաշատի-Սաֆար-Ալի Խալի-Փաշի օղլի անուամբ պարսիկ ոմն։ Բայց այս մասին պարոն Միրզայեանցը իւր նամակի մէջ, որի հետ ուղարկած էր 20 ր. իմ անուամբ, ոչինչ չէր բացատրած. վասնորոյ այս փողը գրված է մատենի մէջ Միրզայանցի անուամբ։ Եթէ յիրաւի յիշեալ 20 ր. փողը տուած է վերոանուանեալ պարսիկը, այն ևս, երևի, նոյն Միրզայեանցի շնորհոքն է, որ ոչ պակաս պարծանք է նորա համար. բայց ցանկալի էր, որ նա հրապարակաւ կամ մասնաւոր նամակով յայտնի անէր այս մասին և եթէ յիրաւի յիշեալ փողերը ընծայած է անուանեալ պարսիկը, հարկաւոր է որ նորա անունն էլ յիշատակվի մատենի մէջ։ Զարմանալի՞ չէ արդեօք, որ պարոն Պօղոս Միրզայեանցի նման աղքատ երիտասարդը հոգում է իւր հայրենակից մանկանց կրթութեան համար, իսկ աւելի հարուստները մնում են լուռ և անտարբեր։

Գեօկչայ. Պետրոս Տէր Մարկոսեանց

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

1 յունվ. 1877

Անցած տարի արևելեան խնդրի վերաբերմամբ Եւրօպայում երևեցան բաւականին մանրամասն և հետաքրքիր յօդուածներ հայերի մասին։ Այդ յօդուածների ընդհանուր ուղղութիւնը համակրական էր մեզ համար—նրանց մէջ մեզ հայերիս նկարագրում էին, իբրև ընդունակ ազգ՝ բարձր արժանաւորութիւններով, տոկունութեամբ, եռանդով, ներքին ոյժով... մեր գիւղական ժողովրդին, մեր այդ մեծամասնութեան յատկացնում էին ազնուութիւն, անկեղծ բարիութիւն, հաւատարմութիւն... Ցոյց էին տալիս մեր այժմեան թշուառ վիճակը. ցաւելով՝ նկարագրում էին ամենօրեայ հալածանքները և տանջանքները—մի խօսքով աշխատում էին դարձնել Եւրօպացիների ուշադրութիւնը մեզ վերա, շարժել նրանց սիրտը՝ մեկնելու մեզ մարդասիրական օգնութեան ձեռք։ Ի հարկէ առանց համեմատութիւնների չէր լինում (հրէաների, լեհերի հետ), ի հարկէ անփախչելի էին լինում այն կերպ մոլորութիւններ, ինչպէս օրինակ, գաղափար կազմել ամբողջ ազգի վերա նրա միայն մի դասակարգով—բայց չը նայած այդ բոլորին, դարձեալ ամենքեան խոստովանվում էին, որ այդ ազգի մէջ կայ ներքին բարոյական ոյժ և զարմանալի չէ, որ գտնվում էին գրողներ, նոյն իսկ այլազգիներից, որոնք մեզ վիճակում էին պատմական անմահութիւն։

Այո, ճշմարիտ է մեր ազգի մէջ կան շատ բարձր և ուժեղ ընդունակութիւններ. մեր ազգի մէջ կայ բարոյական զարգացման մեծ նիւթ. կայ ապագայի բարօրութեան աւանդ. բայց մի և նոյն ժամանակ չը պէտք է մոռանալ, որ այդ բոլորը կայ իբրև անմշակ նիւթ, իբրև քնած հող... մինչև անգամ՝ համարձակվում ենք ասել՝ իբրև ծռուած և վատ կերպարանք ստացած ներքին պաշար...

Մանկավարժները լաւ գիտեն թէ, ինչպէս երեխային այս կամ այն կրթութիւն տալով, կարելի է հասցնել լաւ կամ վատ հետևանքի։ Ամենքիս յայտնի է, որ մեծ ընդունակութիւններով և սուր մտքով երեխան՝ նայած իւր ստացած կրթութեան՝ կարող է դուրս գալ օգտաւէտ հասարակական գործիչ, կամ երևելի չարագործ։—Զարգացման գործի մէջ մեծ դեր են խաղում շրջապատող հանգամանքները. մի և նոյն հում նիւթից նրանք պատրաստում են այս կամ այն ձևը։ Նոյնպէս ամբողջ ժողովրդի և ազգի կեանքում երևելի յատկութիւնները, հարուստ ձիրքերը կարող են ստանալ վատ ուղղութիւն, հասցնել վնասակար ազդեցութիւն ունեցող հետևանքների, իսկ բարեպատեհ պայմաններում գեղեցիկ ու փայլուն դրութեան և օգտակար վախճանի։

Զարմանալի չէ եթէ մեք հայերս էլ ունենալով ապագայի զարգացման համար մեծ ոյժ ունենք և շատ պակասութիւններ։ Այդ պակասութիւնների մեծ մասը վերաբերում է անցողական և ժամանակաւոր թերութիւններին, որոնք իբրև անփախչելի չարիք միշտ տեղի են ունեցել մարդկութեան զարգացման մէջ։ Այդ անցողական սխալները, վատ յատկութիւնները—ոչ յատկանիշներն են ամբողջ ազգի, ոչ նրան բնաւորող գծերը. դրանք շրջապատող հանգամանքների ազդեցութեան արգասիքն են, որոնց շնորհով մի յայտնի ընդունակութիւն ստացել է այդ կերպարանքը։

Ստանալ Եւրօպայի համակրութիւնը ոչ թէ միայն լաւ է, այլ և անհրաժեշտ է. Եւրօպայի գովեստը շատ ուրախալի է. նրա լաւ կարծիքը մեր ամբողջ ազգի վերա հաճելի է, իբրև յորդորող, սիրտ տւող ձայն—բայց մեր պակասութիւնները միշտ մեզ ցոյց տալ, նրանց չը ծածկել՝ այդ էլ մեր սեպուհ պարտականութիւնն է։

Չը զրավուենք մեզ տուած գովասանքներից և մեր այժմեան ճահճոտ ու երերուն հողի վերա չերազենք օդեղէն ամրոցներ... ժողովրդական փիլիսոփայութեան ձայնը թո՛ղ մեզ դարձեալ յիշի, որ գովութիւնը կարող է հասցնել կուրութեան։

Չը մոռանանք մի բան, որ ոչ մի արտաքին օգնութիւն, ոչ մի առանձին նպատակ չէ կարող անել այն, ինչ որ մեք ինքներս մեզ կանենք։ Ոչ Եւրօպան, ոչ նրա կօնֆերենցիան, ոչ նրա խոստացած մի քանի իրաւունքները մեզ չեն բարձրացնի այժմեան վիճակից, եթէ մեք ինքներս չենք դիմի այդ նպատակին։ Մեք աւելի յոյս կապենք մեր սեփական ոյժի վերա, մտածենք մեր սեփական զարգացմամբ հասնել այս կամ այն դրութեան։ Եւրօպայի արածը մեզ համար միշտ կը լինի օգնութիւն, որ դարձեալ կարող է այդ նշանակութիւնն էլ ունենալ, եթէ ընդունակ կը լինենք նրանից օգտուելու։

Խնդրենք, պահանջենք իրաւունքներ, կեանքի ապահովութիւն... բայց և աշխատենք նրանց միշտ ծառայեցնել մեր ապագայ բարօրութեան գործին։ Հասկանանք վերջապէս, որ արտաքին փայլերով, թղթի վերա մնացող իրաւունքներով և արտօնութիւններով մեք աւելի մեզ խաբում ենք. մի և նոյն է թէ մեզ քնացնում ենք մեր կեանքի երջանկութիւնը տեսնելով խաբեպատիր երազներում և ցնորքներում։

Քաղանթար

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ գրում են ԵՐԵՒԱՆԻՑ որ յունվարի 5-ին ժամը 7-ին երեկոյեան հրդեհ յայտնվեցաւ քաղաքի խանութներից մինի մէջ, բայց բաղդաւորապէս կրակը շուտով հանգցրեց ժողովուրդը կազակների օգնութեամբ, և այդ հանգամանքում պ. Կվարտանօ գաւառապետը ցոյց տուեց իւր բոլոր հասկացողութիւնը և բնաւորութեան զօրութիւնը։ Իսկ եթէ կրակը աւելի սաստիկ կը լինէր, աւելացնում է թղթակիցը, չը գիտեմ մենք ի՞նչ պէտք է անէինք, քանի որ ամբողջ Երևանում չը կայ ոչ մի հրաշէջ մեքենայ։ Այս բանի վրա մեր թղթակիցը վարչութեան ուշադրութիւն է դարձնում։

—

«Судебн. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է որ յանցաւոր բովանդակութեան գրքերի տարածողների գործը նշանակված է քննել Սենատում փետրվարի 22-ին։ Մեղադրվածներից ոմանք չուզեցին պաշտպաններ ունենալ։

—

Մենք ստացանք ՍԻՄՖԷՐՕՊՕԼԻ հայոց ծխական դպրոցի հոգաբարձութենից հետևեալ նամակը, որ և տպում ենք՝ «Սիմֆէրօպօլի հայոց ծխական դպրոցի հոգաբարձութիւնս ցանկանալով իւր հոգատարութեանը յանձնված հայ չքաւոր մանուկների մտաւոր կրթութեան նպաստամատոյց լինելու, բայց դպրոցի աղքատ դրութենից անձեռնհաս իւր այդ բարոյական վսեմ պարտքը կատարելու, փութեց դառնալ ազգասէր անձինքներին և խնդրել օգնական լինել ըստ կարողութեան։ Դպրոցը այժմ մեծ հարկաւորութիւն ունի ամենայն տեսակ դպրոցական պիտոյքների, որպիսի են՝ դասագրքեր, մանկական ընթերցանելիք, խաղալիներ, նկատողական ուսման համար պատկերներ և նոյնպէս Հայաստանի քարտէզը։»

—

ԹԻՖԼԻՍԻ Քաղաքային Վարչութիւնը սորանով յայտնում է ընդհանուր գիտութեանը, որ Քաղաքային Դումայի վճռի հիման վրա, Վարչութեան ներկայութեամբ յունվարի 21-ին ներկայ թւի նշանակված է աճրդախօսութիւն, առանց կրկնաճրդախօսութիւն, կապալով տալու համար «ձիաներից վերցնվող հարկի» քաղաքային արդիւնքը, համաձայն վարչութեան մէջ եղած կօնդիցիաների, երեք տարի ժամանակով, հաշւելով ժամանակամիջոցը աճրդախօսութեան հաստատման օրից,—և այդ պատճառով այն անձինք, որոնք կամենում են մասնակցել աճրդախօսութեանը, պէտք է ներկայացնեն օրէնքով սահմանված դօկումենտներ և գրաւականներ, որոնք հաւասար պէտք է լինեն կապալառութեան տարեկան գումարի կիսին, և այդ գրաւականները պէտք է բաղկանան կամ նաղդ փողից, կամ բանկային կրեդիտական տոմսակներից, և կամ որ և է այլ տոկոսաբեր թղթերից։ Ցայտարարութիւնները կարող են ներկայացրած լինել կամ բերանացի և կամ մհրած ծրարների մէջ մինչև 2 ժամ կէսօրից յետոյ։ Աճրդախօսութեան հետևանքը կենթարկվի Դումայի հաստատմանը։

—

ԹԻՖԼԻՍԻ Քաղաքային Վարչութիւնը սորանով յայտնում է որ Քաղաքային Դումայի վճռի հիման վրա, Վարչութեան ներկայութեամբ, յունվարի 22-ին ներկայ թւի նշանակված է աճրդախօսութիւն առանց կրկնաճրդախօսութեան կա-

պալով տալու համար «կլխաներից և չափերից վերցնվող հարկի» քաղաքային արգիւնքը, համաձայն Դումայից հաստատված պայմաններին, երեք տարի ժամանակով աճրդախօսութեան հաստատման օրից հաշուած,—և ուրեմն այն անձինք, որոնք կամենում են մասնակցել աճրդախօսութեանը, պէտք է ներկայացնեն օրէնքով սահմանված դօկումենտները և գրաւականները, որոնք հաւասար պէտք է լինեն կապալառութեան տարեկան գումարի կիսին, և այդ գրաւականները պէտք է բաղկանան կամ նաղդ փողից, կամ բանկային կրեդիտական տոմսակներից, և կամ որ և է այլ տոկոսաբեր թղթերից։ Յայտարարութիւնները կարող են ներկայացրած լինել կամ բերանացի և կամ մհրած ծրարների մէջ մինչև 2 ժամ կէսօրից յետոյ։ Աճրդախօսութեան հետևանք ներկայացրած կը լինի Դումայի հաստատմանը։

—

Մեզ խնդրում են յայտնել որ Առաջնորդարանի բանասիրական ժողովը կը լինի այժմ հինգշաբթի երեկոները։—Տոմսակ ունենալ ցանկացողները կարող են ընդունել Առաջնորդարանի քարտուղարից։

—

Յունվարի 17-ին, երկուշաբթի օրը հայոց սիրողների ներկայացումն կար ԹԻՖԼԻՍԻ թատրոնում։ Ներկայացման ամբողջութիւնը անսպասելի աջող էր։ Նկատված է որ առհասարակ սիրողների ներկայացումների ժամանակ շատ անգամ այս կամ այն խաղացող լաւ է ներկայացնում, բայց ensemble (ամբողջութիւնը) մեծ մասամբ թոյլ է լինում։ Երկուշաբթի օրը, ընդհակառակն, ամբողջութիւնը վերին աստիճանի ներդաշնակ էր, եթէ այսպէս կարելի է ասել։ Կանանց դերերը անման կատարվեցան։ Քալանթարեան և Տէր-Գրիգորեան օրիորդները կարծես կենդանի Թիֆլիսի հայ կանայք էին։ Օրիորդ Բաբանասեան հիացրեց ամբողջ թատրոնը իր անմեղ-թեթև, գեղեցիկ, մանկական խաղով։ Տիկին Քուչարեանց բեմին անսովոր լինելով թէև առաջին գործողութեան մէջ քիչ չփոթվեցաւ, բայց վերջին գործողութեան մէջ իր բնական, խոր և ճշմարիտ զգացմունքով լի խաղով, նոյնպէս ճիշդ շարժմունքներով և երեսի ու ձայնի համակրական արտայայտութենով մոռանալ տուեց առաջին գործողութեան անաջող տպաւորութիւնը և յարուցեց հասարակութեան անկեղծ ծափահարութիւններ։ Պ. պ. Էլիօզով, Զիգիտեան, Յարոյ և Սպանդարեան (որ կատարում էր Միքայէլի դերը, և որի մասին մենք սխալմամբ չը յիշեցինք անցեալ համարում) իրանց խաղով մի նոր նշանակութիւն, նոր գոյն տուեցին Սունդուկեանցի պիէսային, որ շատ անգամ խաղացվեցաւ։ Պ. Կանդուրալեանի խաղով թէև գոհ մնացինք, բայց նրա խօսելու ձևը շատ արագ է և այդ պատճառով շատ խօսքեր կորչում էին։ Վերջապէս պ. Աստուածատուրեան, չը փչացրեց իր դերը և իր խաղով չը վնասեց պիէսայի ամբողջութեանը։

—

«Кавказъ» լրագրի առաջին համարները պ. Վօրօնօվի խմբագրութեամբ երևեցան։ Կարող ենք շնորհաւորել մեր տեղական լրագրութիւնը որ նա կունենայ այժմ, որքան առաջին համարներից կարող ենք դատել, թէև համեստ ուղղութեան, բայց խելացի, հաստատ, առողջ մտքերը քարոզող ռուսաց օրգան։ Ընթերցողի ուշադրութիւնը դարձնում ենք «Кавказъ» լրագրի № 2-ի մէջ տպված առաջնորդող յօդվածի վրա որ ցոյց է տալիս թէ նոր խմբագրութիւնը կը ձգտի տեղական խնդիրները մշակելու մէջ կանգնել տեղական հողի վրա, աչքի առջև ունելով տեղական կենսական պահանջները։ Մենք այժմ ուշադրութեամբ կը հետևենք «Кавказъ» լրագրին։

24-որդ տիրաժ առաջին ներքին 5% փոխառութեան 1864 թւի, որ կատարվեցաւ յունվարի 3-ին, 1877 թ.

№ Սերիի	№ Տոմս.	№ Սերիի	№ Տոմս.	№ Տարած գում.	№
2.414	29	16.227	47	17.550	17
16.920	16	15.789	5	18.466	29
5.014	1	4.979	28	15.142	24
8.789	10	4.616	46	11.272	45
5.576	7	4.724	26	9.358	34
12.330	37	16.252	38	19.502	3
11.337	42	7.216	19	12.619	16
8.335	50	18.470	12	17.711	38
8.764	50	18.181	26	2.344	12
14.963	36	5.520	25	3.765	31
19.630	11	19.593	3	18.815	11
533	23	7.511	49	12.532	27
11.538	43	8.115	9	17.495	24
17.418	46	4.291	40	3.337	18
3.618	43	830	37	8.842	45
7.879	43	1.638	11	12.615	45
572	2	11.998	36	7.383	11
31	21	18.953	38	16.457	50
16.358	40	3.689	8	16.072	12
19.079	34	2.861	14	7.671	49
7.288	15	14.508	11	973	50
11.927	9	12.039	2	17.827	17
13.320	30	738	38	3.787	15
17.580	39	6.618	12	1.950	15
10.289	32	19.258	16	7.261	12
7.736	43	5.443	10	796	16
16.759	1	1.514	13	6.148	11
17.640	42	15.409	14	4.642	42
3.898	8	1.587	49	10.196	49
2.766	22	14.901	34	19.207	31
2.715	40	10.988	25	14.826	26
4.497	7	2.511	37	221	16
19.981	31	3.161	36	1.706	48
19.378	32	1.958	48	6.916	16
16.452	33	6.890	6	12.156	16
12.147	3	9.982	40	1.032	48
13.030	5	19.444	31	4.819	32
11.034	44	5.640	20	4.416	16
5.133	15	14.588	22	17.488	14
15.263	36	17.684	5	5.301	14
2.063	30	13.730	1	3.706	24
16.065	29	18.090	47	6.753	38
4.733	31	12.818	9	11.376	17
7.671	25	3.646	45	1.969	36
16.447	7	18.092	8	15.495	23
7.988	47	7.562	17	11.746	43
7.107	7	459	21	15.722	26
10.723	46	14.937	40	5.020	30
12.907	22	16.552	13	8.166	29
6.617	38	6.946	5	12.191	40
18.718	29	2.166	7	16.380	10
18.961	44	8.991	15	2.300	33
8.426	19	18.759	21	7.990	27
6.751	5	1.844	38	6.643	48
6.168	33	13.302	22	12.922	6
5.276	27	3.382	30	6.147	46
13.956	25	2.284	43	16.850	10
2.373	20	8.777	17	18.183	23
11.812	34	305	43	11.163	30
5.018	26	9.682	46	15.390	49
18.349	50	1.141	48	15.969	49
16.676	7	986	12	2.835	41
15.313	31	5	16	19.209	16
18.219	50	17.793	24	10.345	13
16.939	48	4.598	34	14.386	18
10.988	19	17.364	6	8.207	31
15.036	49	9.906	16	536	3
10.059	16	18.069	22	12.025	27
13.681	3	15.178	32	6.959	18
3.454	7	10.568	29	15.822	35
9.359	10	7.618	27	3.756	33
14.464	3	9.623	5	15.787	20
2.712	44	3.430	30	15.147	5
2.307	37	4.297	30	13.155	19
2.379	7	14.514	19	7.806	27
14.494	19	17.532	22	8.510	40
1.931	22	2.891	18	18.004	24
11.769	18	14.201	5	6.884	30
16.892	43	3.345	39	7.324	29
1.594	38	13.035	35	3.997	4
3.492	17	1.626	17	12.633	28
18.661	26	17.489	44	13.374	47
10.273	48	12.782	18	8.966	4
13.150	39	18.169	12	9.001	6
1.252	16	7.154	14	1.587	17
10.376	8	13.047	50	9.942	34
3.465	42	9.399	29		

Հանգած տոմսակների տիրաժը։

1.451	4.202	6.016	4.367
4.625	19.198	11.798	9.716
15.606	5.611	2.346	1.474
14.105	6.059	18.575	2.570
13.068	12.554	13.549	5.736
17.609	515	3.781	19.806
12.595	6.099	15.966	10.698
19.386	19.603	6.846	12.420
648	10.448	6.631	11.013
12.015	3.185	11.845	15.860
19.660	17.670	6.612	11.857
9.879	804	7.389	10.061
17.512	12.706	3.003	8.361
12.178	1.066	13.472	
7.966	4.706	17.676	

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

—

Տեղական ռուս լրագիրները ստացան հետևեալ հեռագիրները։ Բարձր Դուռը հեռագրեց Բէլգրադ և Ցէտինիէ որ պատրաստ է բանակցութիւնները սկսել Սէրբիայի և Չէռնօգօրիայի հետ, այդ երկու երկիրների հետ խաղաղութիւն կապելու համար։ Հեռագրի խօսքերը շնչում են խաղաղական ոգով և այդ պաշտօնական թղթի մէջ Թիւրքիան խոստանում է թէ հաստատ և նշանաւոր վերանորոգութիւնները, որոնք արվեցան Թիւրքիային Սուլթանի ձեռքով, անպատճառ կը կատարվեն առանց յետաձգութեան։—Յունվարի 15-ին (27) հրատարակված է կայսերական իրադէ, որի մէջ յայտնվում է որ Թիւրքիային հպատակ բոլոր ցեղերին և դաւանութիւններին պատկանող զաւակները իրաւունք ունեն մտնել զինուորական դպրոցները։—Անգլիական դեսպան Հէնրի Էլլիօտ դուրս եկաւ Կ. Պոլսից։—Կ. Պոլսից հեռագրում են «Тифл. Вѣстн.» լրագրին, որ ռուսաց դեսպան, գէներալ Իգնատիէվ թողեց Կ. Պօլիս։ Լուրեր կան իբր թէ մեծ պետութիւնների դեսպանները հեռանալով Կ. Պոլսից, կը հաւաքվին Աթէնքում և այնտեղ կը խորհրդակցեն թէ ինչ եղանակով այսուհետև պէտք է գործ կատարեն։—Հաւատացնում են որ իբր թէ Թիւրքիան ճշմարիտ կամենում է կատարել կօնֆէրէնցիայի պահանջները՝ ասում են որ Թիւրքիան խնդրում է Ֆրանսիայից իր ժանդարմների գնդերը կազմակերպելու համար առաջնորդներ, Անգլիայից խնդրում է ֆինանսական պաշտօնեաներ և խոստանում է ներել Սէրբիային մի տարվայ հարկը, որպէս օժանդակութիւն պատերազմից վնասվածներին։—Մեծ պետութիւնների բոլոր ներկայացուցիչները, որոնք եկան Կ. Պօլիս կօնֆէրէնցիային մասնակցելու համար, դուրս եկան արդէն Թիւրքիայի մայրաքաղաքից։

ՆԱՄԱԿ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս. յունվարի 1.

Շնորհաւոր նոր տարի և բարի կաղանդ կը մաղթեմ ձեզ այսօր, նաև ձեր բոլոր ընթերցողների, ձեր բոլոր հայրենակիցների։ Կը ցանկամ որ Ռուսիայի մեր հայ եղբայրներ երջանիկ օրեր միայն գտնեն նոր տարիին մէջ, և աւելի եռանդով գործեն ինչ որ հայ ազգի և հայ հայրենիքի օգուտն և փրկութիւնն կը պահանջեն։ Կը ցանկամ որ հայ ազգի անջատ մասերն, որք զանազան օրէնքների տակ կը կառավարուին, աւելի ջերմ սէր տանեն իրարի վրա, և միաբան ձեռնարկեն ապահովել հայ ապագայն։

Քանի որ մի նոր թուական կը սկսի այսօր անօգուտ չէ գուցէ մի ակնարկ ձգել հին տարիին վրա, որպէս զի կարելի լինի նշմարել թէ ինչ ներգործում ունեցած է նա հայ ազգի կեանքին մէջ։ Այլ ես, որ Թուրքիայէն կը գրեմ ձեզ, պիտի ջանամ մի ընդհանուր տեսութիւն անել Թիւրքիայի մեր հայ եղբայրների վիճակին վրա, որի համար կարևոր նշանակութիւն ունեցաւ 1876 թուականն։

Այս թուականի մէջ էր որ անմիտ Ապտ-իւլ-Ազիզն գահընկեց եղաւ և սպանուեցաւ, Մուրատ խենդացաւ և հրաժարուեցաւ աթոռէն, և Համիտ յաջորդեց նմա. այս փոփոխումներ տեղի ունեցան շնորհիւ Թուրք նախարարներին, որոց մի քանին գոհ գնացին Չէրքէզ Հասանի հարուածներին։ Թուրք ժողովուրդն, երկար դարերէ ի վեր, վարժուած էր իբր կիսաստուած նկատել իւր նախարարներ և իբր աստուած իւր կայսրներ. այժմ, այս անկումներէ յետոյ, զարթած է, և նորա մէջ մարմին առած է մի յեղափոխական խմոր, որ մի օր մեծ անկարգութիւններ պիտի արտադրէ։—Այս թուականի մէջ էր որ Թուրք կառավարութիւնն պաշտօնապէս յայտարարեց թէ սնանկացած է և թէ յիմարապէս մսխած է այն մեծ գումարներ զորս փոխ առած է, որով Եւրոպա և Թիւրքիայի ժողովուրդն, սաստիկ վնասվելով, սկսեցան ատել օսմանեան կառավարութիւնն և նկատել զայն իբր զուրկ որ և է վարչական կարողութենէ։—Այս թուականի մէջ էր որ Թուրքերն, չը կարենալով զսպել փոքրիկ ապստամբութիւններ, յայտնվեցին թէ կորցուցած են իւրեանց զինուորական զօրութիւն և պլատսեւած են հին Օսմանեաններէն, որք ունէին քաջութիւն և առաքինութիւն. հպատակ ժողովուրդն չը պիտի մոռնան այս դաս և պիտի խրախուսուեն թօթվել Թուրքի պժգալի լուծն։—Այլ այս թուականի մէջ էր նաև որ Թուրքիայի բացարձակ միապետութիւնն սահմանադրականի փոխուեցաւ. այս սահմանադրութիւն անկատար է արդարև, այլ պէտք է յիշել թէ ամէն առաջին քայլ կրնայ թերութիւններ ունենալ. պիտի գործադրուի այդ նոր օրինամատեան.—Հայն կը կասկածի, և իրաւունք ունի կասկածել, զի անցեալն անվստահութիւն միայն կը ներշնչէ նմա։ Ձեր ընթերցողների համար գուցէ հետաքրքրաշարժ լինի լսել թէ միայն հայազգի բարձր պաշտօնատար, Գրիգոր—Սիսակ—Օտեան էֆէնտին, խմբագրած է գլխաւորապէս այս սահմանադրութիւն, և թէ այս անձ 1860-ի հայ սահմանադրութիւնն խմբագրողներէն է։

1876 տարին Թիւրքիայի հայ մասին մէջ ալ խառն յիշատակներ պիտի թողու։ Այս թուականի մէջ էր որ հայն ամէն գաւառի մէջ չարաչար հարստահարուեցաւ. ամբողջ Հայաստան հեծեց Թուրքի երկաթէ բազուկին տակ, այնպէս որ «Աստուած ըզ մեզ Թուրքէն չը զատէ» ասօղ ապուշ հայերն իսկ զայրոյթ զգացին մահմետականին դէմ և իւրեանց բողոքներ սփռեցին բովանդակ Եւրոպայի մէջ։ Մի հայ խնդիր երևցան եկաւ, որ մի օր իւր օրինաւոր լուծում պիտի ունենայ անշուշտ, թէ ոչ կօստանդնուպօլսի դեսպանաժողովին մէջ, գէթ պատերազմի դաշտին վրա, զի հայն համոզուած է այժմ թէ չը պիտի կարենայ խաղաղ միջոցներով պաշտպանել իւր իրաւունք և թէ ժամանակ է Վարդան Մամիկոնեանի զարն վերակենդանացունել. թող Հայաստան գոհ տայ մի քանի հազար քաջեր, բաւ է որ իւր միւս որդիներ ազատ և երջանիկ սկըսեն ապրել. 4,000,000-է բաղկացած մի ազգի համար ինչ նշանակութիւն կրնայ ունենալ 50,000-ի կորուստն։ Հայն, որ Թուրքին առջև օժանդակի դեր կը կատարէր ցարդ, անփոյթ կը մնայ այժմ երբ Թուրք օրագիրներ «ապստամբ» կանուանեն զայն. մի երևոյթ է սա որ գուշակել կը տայ թէ շատ հեռի չէ այն օր ուր հայն ալ դրօշ պիտի բարձրացունէ բռնաւորին դէմ։—Որպէս յուսալից կը թուի մեզ Օսմանեան հայերի ազգային վիճակն, նոյնպէս յուսալից կը թուի նաև նոցա մտաւոր կացութիւն։ 1876-ի մէջ հայ մամուլն առատ թարգմանութիւններ և հեղինակութիւններ ի լոյս ընծայեց, աւելի առատ քան որ և է տարիի մէջ. հեղինակութիւններն ընդհանուր կէտում ունեն սիրելի անել հային իւր ազգ և իւր հայրենիք, գրգռել զազգ, նկարագրելով Հայաստանի աղէտներն և հայ գիւղացիի կրած սրտաճմլիկ հարստահարութիւններն, ցանկալի հանդիսացունել նմա ազատ ծնել, ազատ ապրել և ազատ մեռնել։ Այս թուականի առաջին ամիսներին մէջ հրատարակուած գործերն հասած են ձեզ անշուշտ, ուստի չը պիտի խօսեմ նոցա վրա. սակայն հարկ կը համարեմ ծանօթացունել ձեզ վերջին ամիսների մէջ հրատարակուածներէն մի քանին։ Գայլ Վահան, գործ պ. Մանավեանի, որ կը քարոզէ թէ պէտք է հնարագէտ լինել երբ հզօր է թշնամին, զէնքով և նենգով յաղթել նմա. ահա այն շաւիղում պարտաւոր է հետևել հայն Թուրքին դէմ։ Շահէնն ի Սիպիր, գործ պ. Տէր-Սարգսեանցի, որ կը հաստատէ թէ հայ ազգն այնքան կը հեղձուի մահմետականէն որ, թէ շապստամբի, պիտի ջնջուի։ Ազգային դաստիարակութիւն, գործ պ. Մինաս Չերազի, որ գրեթէ կառաջարկէ հայ դպրոցներն յեղափոխական վառարանների փոխել. այս գրքի մէջ կայ նաև մի ընդարձակ ճառ, 120 էջէ բաղկացած, ուր հեղինակն աշխարհաբարն կը պաշտպանէ գրաբարին դէմ անթիւ վկայութիւններով, քաղուած եւրոպական հին և նոր լեզուագէտներէն և Ռուսիայի բոլոր հայ հեղինակներէն, որոց գործերին ծանօթ է և սիրահար. աշխարհաբարն յաղթանական է արդէն Ռուսիայի մէջ, և ըստ պ. Մամուրեանի (տես Արևելեան Մամուլ, նոյեմբերի ամսաթիւ), Թիւրքիայի մէջ ալ յաղթանական է այսուհետև պ. Մինաս Չերազի գրքին շնորհիւ։ Մաղթելով որ 1877 տարին աւելի արդիւնաւոր լինի Թիւրքիայի մեր հայ եղբայրների համար, կը վերջացունեմ նամակս։

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Հեռագիրը հաղորդում է Ս. Պետերբուրգից, յունվարի 14-ից որ Ռուսաստանի և Ռումինիայի մէջ հրատարակված է մի նոր նաւագնաց կօվէնցիա (դաշնադրութիւն) 10 տարի ժամանակով։

—Աւստրիայի պաշտօնական շրջաններում բացարձակ կերպով խօսում են աւստրիական զօրքերով Բօսնիայի պաշարման մասին։

—Լօնդօնից հաղորդում են որ Անգլիայի նախկին առաջին մինիստր, Սէր Ուիլիամ Գլադստօն նորերումս մի ճառ է ասել Լօնդօնում, սաստիկ յարձակվելով Թիւրքիայի դէմ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փարիզում վախճանված Ստատս-Սեկրետար ԻՇԽԱՆ ԳԷՈՐԳ ԿՈՆՍՏԱՆՏԻՆԵԱՆ ԲԱԳՐԱՏԻՕՆ-ՄՈՒԽՐԱՆՍԿՈՒ եղբայրներ, իշխաններ Յովհաննէս և Իրակլի, յայտնում են հանգուցեալի ազգականներին, համածառայողներին և ծանօթներին որ ուրբաթ օր, այս յունվարի 21, ժամը 12 կէսօրի, կը կատարվի Այդ հանգուցեալի համար կլասիկական Գիմնազիայի եկեղեցում։

Մի ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ Ֆրանսիացի ցանկանում է ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ տեսական և գործնական դասեր տալ։ Դիմել պէտք է «Մշակ» լրագրի խմբագրատանը։

ՍԱԼԻՑԻԼԵԱՆ

միջոց ատամների համար

 Է. Է. ԱԴԻԼՀԱՅՄ

ատամնաբոյժի

Փորձված լինելով բժշկական պրակտիկայով, սալիցիլեան պրեպարատները, բժշկական առաջին հեղինակութիւնների հետազօտութիւնների շնորհով ստացան մեծ անուն, որպէս առողջապահական ամենալաւ միջոցներ բերանի և ատամների համար առաջարկվում են հեղուկի (բերան ողողելու համար) և ատամների փօշիի ձեւով, նրանով են յայտնի, որ պահպանում է ատամները փչանալուց և ուրիշ փտելուց, առաջ են առնում ատամների վրա քարի կազմվելուն, ույժ են տալիս ծնոտին և բերանին հաճելի թարմութիւն են տալիս

Գինը ատամների սալիցիլեան

էլիկսիրի	. . . . .	1 ր. 25 կ.
» » փօշիկ.		1 » 25 »
» » պաստայի.		1 »
» » մասաիկե		
(ատամները պլոմբելու համար)	. . . .	1 »
» ատամների կաթիլներ.	» »	50 »

Այդ որդիւնքը օպտով և մասմոս ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ Յ. Ս. ԾՈՒՐԻՆՕՎԻ և ընկ. մօտ։

Въ Тифлисѣ у Цуринова

8 (12)

Объ изданіи въ 1877 году

«ДОНСКОЙ ПЧЕЛЫ»

ГАЗЕТЫ

ПОЛИТИЧЕСКО-ЛИТЕРАТУРНОЙ

Съ 1-го января 1877 года «донская пчела» будетъ издаваться по той же программѣ, какъ и въ текущемъ 1876 году, два раза въ недѣлю: по четвергамъ и воскресеньямъ, по одному листу большаго формата въ 5-ти столбцахъ.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА.

съ доставкою въ Ростовѣ на-дону:		съ пересылкою во всѣ города россійской имперіи:	
На годъ.	6 р. —	На годъ . . .	7 р.
,, полгода.	3 ,, 60 к.	,, полгода . . .	4 ,,

За перемѣну адреса Редакція взимаетъ 25 к.

Подписка принимается въ конторѣ редакціи «Донской Пчелы» въ Ростовѣ на-Дону, на углу Таганрокской и Московской улицъ, въ домѣ бывшемъ Сидоровыхъ. Иногородніе благоволятъ адресоваться: въ Редакцію газеты «Донская Пчела» въ Ростовѣ-на-Дону.

Редакція покорнѣйше проситъ гг. иногороднихъ подписчиковъ присылать свои требованія заблаговременно, написавъ свои полные адресы четко и разборчиво.

Редакторъ-Издатель И. А. Теръ Абраміанъ

„ТИФЛИССКІЙ ВѢСТНИКЪ"

ПЯТЫЙ ГОДЪ ИЗДАНІЯ.

Въ 1877 году **Тифлисскій Вѣстникъ** будетъ здаваться по той-же программѣ, при участіи тѣхъ-же сотрудниковъ, какъ и внынѣшнемъ.

Газета будетъ выходить ежедневно, кромѣ дней, слѣдующихъ за воскресными и праздничными.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ:

СРОКИ:	Безъ доставки.		Съ доставкою въ Тифлисѣ.		Съ пересылкою. По имперіи.		Съ пересылкою. По почт. союзу.	
	Руб.	К.	Руб.	К.	Руб.	К.	Руб.	К.
На годъ	10	—	11	—	21	—	15	—
На полгода.	5	50	6	—	6	50	9	—
На 3 мѣсяца	3	—	4	50	4	—	6	—
На 1 мѣсяцъ	1	—	1	25	1	50	1	75

Подписка принимается въ г. Тифлисѣ, на Головинскомъ Проспектѣ, въ домѣ Зубалова, № 6.

Иногородные адресуютъ свои требованія: **въ Тифлисъ, въ редакцію Тифлисскаго Вѣстника.**

1 (3)

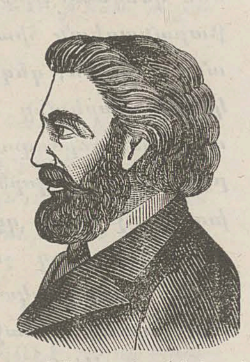

Հազարներ անձինքներից երկու սեռի իրանց գեղեցիկ մազերով պարտական են միայն արտասահմանում վաճառվող այնպէս անուանված ԲՈՒՍԱԿԱՆ ԽԻՆՕԴԻԼԻՑԵՐԻՆԻ ՊՕՄԱԴԱՅԻՆ, որ մազերը բուսնել է տալիս։ Այդ պօմադը բժշկական շատ հեղինակութիւններից փորձված է և ունի վկայական Թղթեր պ. Կլեչինսկուց որ Վիէննայի Լանդգերիխտի քիմիայի պրօֆէսոր է և նոյնպէս Մօսկվայի բժշկական վարչութեան թոյլտուութիւն. Նա ունէր մեծ աջողութիւն և վերջին ժամանակ հետազօտած էր Մօսկվայի բժշկական վարչութենից որ տուեց նրան իր հաւանութիւնը. Կանոնաւոր գործածութեան ժամանակ, մինչև անգամ մազերից մերկ գլուխները ծածկվում են մազերով. Այդ պօմադը պնդացնում է կաշին, պահպանում է մազերը Թափվելուց, մազերին տանեա է բնական տեսք և փայլունութիւն և իր անուշահոտութեան պատճառով, որ նրա լաւ յատկութիւններից մինն է, կարող է զարդարել ամենաչքեղ տուալէտի սեղանը. Այդ բոլոր յատկութիւնները իմ արդիւնքի, իրաւունք են տալիս ինձ յուսալ Ռուսաստանումն էլ նրա ընդարձակ տարածման և պատուելի հասարակութենից լաւ ընդունելութեանվրա։

ԳԻՆԸ ՄԻ ՇԻՇԻ ՀԱՄԱՐ 2 ՌՈՒԲԼ.

Իւրաքանչիւր շիշի հետ տրվում է և պօմադի գործածութեան նկարագրութիւնը։

ՊՕՄԱԴ

„PASTA EUGENIE"

Այդ պօմադի հնարող տիկինը որ յայտնվեցաւ «Pasta» անունով, պատիւ ունի յայտնել յարգոյ հասարակութեան որ «Pasta Eugénie» այժմ ստացված է և ծախվում է Թիֆլիսում պ. ԼԱՆԿՕԻ մուզիկային մագազինում, Արծրունու տանը, Վլադիկավկասում պ. ՍԵԳԱԼԻ մօտ, իսկ Ստավրապօլում պ. ԿՈՒՐԻԼՉԷՆԿՕԻ մօտ, որտեղ ծախվում են և միացած այստեղ յիշված որդիւնքները. Այդ պօմադը չանաւոր է նորանով, որ նրա գործածութեան կարճ ժամանակից յետոյ երեսը խատակվում է զանազան բծերից,

անմաքրութիւններից և խորշերից և ստանում է երիտասարդական հասակին յատուկ թացմութիւնը և գեղեցկութիւնը. Առաջարկվում է այն անձանց որք կամենում են խատակ և սպիտակ երեսի գոյնը ստանալ։ Հնարողը երաշխաւոր է պօմադի ներգործութեան հաստատութեան համար. Գրաւական կարող են լինել առնողները համար և այն վկայաթղթերի որք ստացված են թէ Վիէննայի քիմիքոս պրօֆէսոր պ. Կլեչինսկուց, թէ Մօսկվայի բժշկական վարչութեան թոյլտուութիւնը։

ՄԻ ՍՐՈՒԱԿԻ ԳԻՆԸ 1 Ր. 60 Կ.

Որի հետ տրվում է և նրա գործածութեան նկարագրութիւնը։

Իւրաքանչիւր սրուակի վրա ինչպէս մազերի համար, այնպէս «Pasta» գտնվում է մի առանձին դրօշմ «Ամուրի» պատկերով և հնարողի ստորագրութեամբ որի վրա առնողներին խընդրում ենք ուշադրութիւն դարձնել։

Bertha Ries

Յ. Գ. «Pasta» պօմադը առաջարկվում է և նոցա, որք թէև չունեն զանազան վերև յիշված կաշու հիւանդութիւններ, բայց կամենում են ունենալ խատակ և թարմ երեսի, վզի և ձեռքերի գոյնը։

ՁԵՌՔԵՐԻ ՊՕՄԱԴ

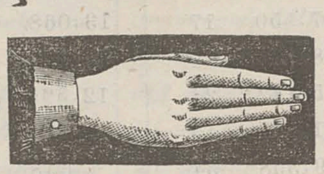

Այդ պօմադը այնպէս է պատրաստված, որ նրա գործածութենից ետոյ ձեռքերը ստանում են զարմանալի փափկութիւն և սպիտակութիւն։

Սրուակի գինը 1 ր. 30 կոպ.։

ՄԱԶԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՆԵՐԿԸ, թէ մոյգ խարտեաշ, թէ սև, որ ներկում է 10 րօպէի միջոցում և չէ կորցնում իր տեսողութիւնը 6 չաբաթվայ ընթացքում։ Արկղիկը 3 րուբլ։

ՏՕԿԱՅՑԵԱՆ ԲԱԼԶԱՄ, հաստատ միջոց կօշտերի և կաշու կօշտութիւնների դէմ. Սրուակը 60 կ.։

40 (50)

ФОСФОРНОКИСЛОЕ ЖЕЛѢЗО
ДОКТОРА ФИЛОСОФІИ ЛЕРА

Въ видѣ жидкости, средство это содержитъ желѣзо и фосфоръ. Это одно изъ самыхъ новѣйшихъ желѣзистыхъ препаратовъ и употребляется по предписаніямъ врачей противъ блѣдной немочи и болѣзней происходящихъ отъ обѣдненія крови.

Каждый флаконъ изъ синяго стекла имѣетъ вытисненныя слова: *Phosphate de fer Leras* съ подписью изобрѣтателя вокругъ горлышка. Продается во всѣхъ аптекахъ Россіи. Избѣгать поддѣлокъ.

ГУАРАНА

ГРИМО И КОМП., АПТЕКАРЕЙ ВЪ ПАРИЖѢ.

Средство это, происходящее изъ Бразиліи, извѣстно подъ названіемъ Гуарана или Паулинія и употребляется по предписанію врачей противъ мигреня и невралгіи.

Продается въ коробкахъ, содержащихъ каждая двѣнадцать пріёмовъ и каждый пріёмъ снабженъ подписью Grimault et Cᵉ. Требовать настоящую Гуарану Гримо и Kᵒ, потому что есть много поддѣлокъ.

ВЪ ТИФЛИСѢ У ЦУРИНОВА

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎՕԼՖՍՕՆ

Բժշկում է ԱՏԱՄՆԵՐԻ և ծնոտիցաւերը, պլօմբում է փտած ատամները ամենանոր միջոցով, որ հնարված է յայտնի Լ ա ն գ ս դ ի ր ֆ բժշկապետից և կատարում է ամեն տեսակ օպերացիաներ ատամների վերաբերութեամբ։ Դնում է չափաւոր գներով ԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ատամներ նոր եղանակով ձգական կաուչուկի վրա շինած, որ ընդունված է վերջին ժամանակները ամերիկական ատամնաբոյժերի ընկերութեան մէջ։ Պ. ՎՕԼՖՍՕՆ, որպէս Թիֆլիսի մշտական բնակիչ, երաշխաւոր է իր աշխատանքների լաւ հետևանքների համար։ Նրա բնակարանը գտնվում է ԲԱՐԻԱՏԻՆՍԿԻ փողոցում, իշխանուհի Թումանովի տանը, Ալէքսանդրեան այգու դիմաց։ Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր առաւօտեան 9 ժամին սկսած մինչև 2 կէսօրի, իսկ երեկոյեան 3—6 ժամ։

13 (13)